

ZAMIRA RAHIMOVA

FOLKLOR CHOLG'U IJROCHILIGI

TOSHKENT - 2009

33
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
MADANIYAT VA SPORT ISHLARI VAZIRLIGI
ABDULLA QODIRIY NOMIDAGI
TOSHKENT DAVLAT MADANIYAT INSTITUTI

ZAMIRA RAHIMOVA

FOLKLOR CHOLG'U
IJROCHILIGI

(Madaniyat va san'at oliy o'quv yurtlari uchun uslubiy qo'llanma)

TOSHKENT - 2009

1952(c)

Mazkur uslubiy qo'llanma folklor cholg'u ijrochiligi bilan bog'liq masalalarini o'z ichiga oladi. Shuningdek, qo'llanmaga ayrim cholg'ular va ularning ijrosiga mos asarlar kiritilgan.

Qo'llanma madaniyat va san'at yo'nalishidagi o'quv yurtlarining talabalari uchun mo'ljalangan.

Mas'ul muharrirlar:

*R.Tursunov – O'zbekistonda xizmat ko'rsatgan madaniyat xodimi, p.f.n., professor,
R.Jomonov – p.f.n., professor*

Taqrizchilar:

*B.Azimov – p.f.n., dotsent
Sh.Umarov – katta o'qituvchi*

Nashr uchun mas'ul:

N.Qosimov – f.f.n., professor v.b.

Abdulla Qodiriy nomidagi Toshkent davlat madaniyat instituti Ilmiy Kengashi tomonidan nashrga tavsiya etilgan.

Kirish

Mustaqillik sharofati bilan milliy qadriyatlarimiz tiklanib, o'zligimizni namoyon etadigan milliy folklor va an'analarimizga katta e'tibor berila boshladi. Xalqimiz tarixi, o'tmishi, urf-odatlari, qadriyatlar va madaniy merosimizga munosabat o'zgardi. Jamiyat a'zolarini tarbiyalash va azaliy qadriyatlarimizni tiklash, yoshlar ongida milliy masifikani shakllantirish borasida milliy urf-odatlar va an'analardan keng foydalanish muhim vazifalardan biriga aylandi. Shu munosabat bilan folklor musiqa ijrochiligidagi umuman foydalanimayotgan, unutilish darajasiga yetib qolgan sodda musiqa cholg'ulariga qayta jon bag'ishlandi. Masalan, havaskor folklor jamoalari faoliyatida hamda akademik yo'nalishidagi professional jamoalar va hatto estrada ijrochiligidagi ham chanqovuz, sibizg'a, do'mbira, qayroq, qoshiq, sopol nay kabi xalqimizning qadimiy cholg'ularidan foydalinishga alohida ahamiyat berilmoqda. Buning natijasida respublikamizda rang-barang folklor-etnografik jamoalari paydo bo'lib, o'z san'atlarini namoyish etish uchun katta-katta sahnalar, maydonlarda o'tkaziladigan ommaviy tomoshalarda qatnashish imkoniy yaratildi.

Yurtimizda mazkur jamoalar bilan ishlash, repertuarlarini boyitish, shu bilan birlgilikda o'zligini alohida namoyon etadigan jamoalar tashkil etish uchun soha mutaxassislarini tayyorlash zarurati tug'ildi. Shu maqsadni ro'yobga chiqarish uchun respublikamiz bolalar musiqa va san'at maktablari, madaniyat va san'at kollejlarida folklor bo'limlari ochildi. Bu ta'lim muassasalari uchun o'quv – uslubiy qo'llanmalar, darsliklar nashr etish zamon talabiga aylandi.

Shu maqsadda folklor cholg' u ijrochiligi yo'nalishi bo'yicha mazkur qo'llanmani yaratishga qo'l urdik.

Cholg' u ijrochiligi

Folklor cholg' u ijrochiligi ixtisoslik fanlarining asosiyalaridan biri hisoblanadi.Ushbu fanning asosiy maqsadi musiqiy cholg'ular tarixi va ijro an'analari haqida talabalarga bilim berishdan iborat. Soz chalishni bilmagan xonanda mukammal ijrochi hisoblanmaydi. Hazrat Navoiy bobomiz aytganlaridek, "Ham cholg'ay, ham aytg'ay, ko'ngil mulkiga qo'zg'alonlar solg'ay "?

O'zbek xalq musiqa madaniyatining tarixi juda boy va qadimiydir. Jahon xalqlari musiqiy merosi, ayniqsa milliy cholg'ulari bir tamoyil orqali tasnif etilib kelinadi. Shunday tamoyillardan biri rubob cholg'usida ijro usuli va vositalari nuqtayi - nazaridan tasnif etish hisoblanadi. Ana shu jihatdan o'zbek milliy musiqa cholg'ulari quyidagi guruhga bo'linadi:

Urma musiqiy cholg'ular: doira, nog'ara, qayroq, safoit, chin tavlak, sagat (tarelka).

Damli cholg'ular: sibizg'a, nay, qo'shnay, surnay, bulomon, karnay.

Torli cholg'ular: bu cholg'ular ham o'z navbatida quyidagilarga bo'linadi.

A) Torli, noxunli, mezroqli cholg'ular: qashqar rubobi, tanbur. ud. qonun.

B) Urma torli cholg'ular: chang.

C) Chertma cholg'ular: do'mbira, dutor,

D) Kamonli cholg'ular: g'ijjak, qubiz, sato.

E) Chertma: ag'rafon (damli) cholg'ular ~ chanqovuz .

Musiqiy cholg'ularning vujudga kelishida xalqning hayoti, turmush tarzi ruhiy olami, hissiy (emotsional) boyligi, dunyoqarashi, an'analari muhim hisoblanadi. Umuman sozlarning yaratilishi insonning

dunyoqarashi, falsafiy estetik kechinmalarini badiiy ilodatashdagi boy ma'naviy ehtiyoji bilan bog'liqdir.

Quyida o'zbek musiqiy cholg'ularidan ba'zilari haqida ma'lumot beramiz.

Doira – 2000 yil oldin paydo bo'lgan, hozirgi kunda ham barcha o'zbek xalq cholg'ulari orasida alohida o'rinnegi egallaydi. U yakka holda yoki ansambli ijrosida foydalaniлади. Hozirgi kunga kelib doirachilardan tashkil topgan turli ansambllar ko'paymoqda.

Doira imkoniyati juda keng cholg'ulardan hisoblanadi. Akademik Yunus Rajabiy maqomlarni notaga olish jarayonida doira usullarini yozish uchun bitta nota chizig'idan foydalangan. Hozirda esa doira usullarini notaga tushirish va kelajak avlodlarga yetkazish maqsadida to'rtta nota chizig'idan foydalaniлади. Bu esa har bir qo'l va barmoqlar uchun alohida usullarni, cho'zimlarni belgilash imkonini beradi. Doirachilik maktabi asosan ustoz va shogird an'analari asosida rivojlanib bizgacha yetib kelgan. Bunga misol qilib ustoz doirachilardan Usta Olim Komilov, To'ychi Inog'omov, G'ofur Azimov, Qahramon Dadayev, Odil Kamolxo'jayev, Elmurod, Xolmurod va Dilmurod Islomovlar, Hasan va Husan Nosirovlarning xizmatlarini alohida ta'kidlash mumkin.

Qayroq – urma musiqa cholg'usi bo'lib, O'rta Osiyo xalqlari orasida keng tarqalgan. U yapaloq, tekis qilib silliqlangan to'rtta qayroqtoshdan iborat ; ular har bir qo'lga bir juftdan ushlanib, silkitib yoki titratib chalinadi. Odatda qayroqni raqsga tushuvchining o'zi chaladi. Qayroqlarni titratib ritm (usu) chiqarishda raqqos ularni bir-biriga urilishidan chiqqan ritmik tovushni o'z raqsiga jo'r qiladi.

Nay – qadimiy pustlab chalinadigan damli musiqa cholg'usi bo'lib qattiq yog'och tanasidan yoki bambukdan yasaladi. Unda bir dona pustlanadigan va olti dona tovush balandligini o'zgartiradigan teshiklar bo'ladi. Nay tabiatan diatonik tovush qatoriga ega, zarur bo'lganda tovushlarni ko'tarish va tushurish, nay teshikchalarini qisman yopish orqali amalga oshiriladi. Nayning tovushi baland bo'lganidan ansamblida ko'proq boshlovchilik vazifasini bajaradi. Barmoqlar bilan berkitiladigan olti teshikcha diatonik tovush qatoriga ega. Umumiyo ovoz hajmi birinchi oktavadagi lyu dan to'rtinchgi oktavadagi re ga qadar. Notalar skripka sol kalitida yoziladi. Nay teshikchalarini barmoqlar bilan to'la yoki yarim berkitish, shuningdek, turlicha puflash yo'li bilan xilma-xil baland va past tovushlar chiqariladi. Nayning umumiy uzunligi 500-600 mm. Nay cholg'usi nafaqat bizda, balki Tojikiston, Turkmaniston, Eron va Janubiy Xitoyda ham qo'llaniladi.

Karnay – o'zbek xalq musiqiy cholg'ularidan biridir. U misdan yasaladi. Uzunligi ikki metrdan oshiqroq bo'ladi. Karnay bayramlarda, tantanali marosimlarda surnay, nog'ara, doiralar bilan birgalikda qo'shib chalinadi.

Surnay - cholg'usi ham qadimiy tarixga ega bo'lib, bu cholg'u ham yuqorida aytib o'tilganidek tantanalar, bayramlar, sayllar va to'ylarda doira, nog'ara, karnay cholg'ulari bilan birgalikda ishlataladi. Karnay va surnay ovozi juda kuchli bo'lgani sababli ko'proq ochiq maydonlarda foydalaniлади. Surnay cholg'usida ijro etiladigan kuy yo'llari va ishlatalish o'mi jihatidan boshqa musiqa cholg'ularidan tubdan farq qiladi.

Surnay tut, yong'oq yoki o'rik yog'ochidan tayyorlanadi. Ovoz hajmi kichik oktavadagi lyu dan ikkinchi oktavadagi mi ga qadar.

Bo'lamon – cholg'u asbobi bo'lamon, bolabon, bolamon deb ataladigan qadimiy o'zbek xalq cholg'ularidan biridir. Bu cholg'u ko'proq Xorazmda tarqalgan bo'lib, yog'och, tut daraxtidan yasalib, boshdan-oxiriga qadar parmalab yaxshilab ishlov berish natijasida yasaladi. Bo'lamonning shakli surnayga o'xhash, lekin undan ko'rinishi bir oz kichik, shuning uchun (nomi ham surnayning bolasiman) uzunligi taxminan 300 mm. Bu'lamonning yuqori qismiga o'mashtirilgan "tili" qamishdan tayyorlanib, II (shu) shaklida qirqiladi. Bo'lamonda sakkizta teshik mavjud bo'lib, buning yettiasi ust va biri orqa tomonda. Orqa tomondagi teshik yuqorida bo'lib, chap qo'lning bosh barmog'i bilan berkitiladi. Tovushqatori diatonik, kichik oktavadagi re va re-bemoldan boshlab uch oktavaga yaqinlashib boradi. Amaliy ishlataladigan tovushlari quyidagilar:

Bo'lamonda yakka ijro qilish mumkin bo'lganidek, turli ansamblarda ham chalinadi. Shuningdek, bu cholg'u hozirgi kunda jamoalarida folklor ansamblarining chiqishlarida ham keng qo'llanilib kelinmoqda.

Qashqar rubobi - XI asr musiqachisi Abu Bakr Rubobiy yozgan she'riy asarida rubob to'g'risida misralar keltirgan. Shundan bilish mumkinki, rubob juda qadimiy cholg'ulardan hisoblanadi. O'sha davr ruboblari hozir qo'llaniayotgan qashqar rubobi ko'rinishidan keskin farq qilgan, lekin negizi bir-biriga bog'liqlilikdadir. Qadimiy ruboblarda beshta sim bo'lib, to'rtta simi ipakdan, bitta simi kumushdan iborat bo'lgan.

Qashqar rubobi hozirda yakkanavoz soz sifatida o'zbek xalq ansamblarida yetakchi o'rinni egallaydi. Diapazoni (yozilishi) kichik

oktava lya tovushidan uchinchi-oktava lya tovushigacha. Qashqar rubobining beshta simi bor. To'rttasi aralashmasidan, bittasi ichak yoki ipakdan iborat. Sozlanishi *kvarta* yoki *kvinta* oralig'ida bo'ladi, ya'ni birinchi sim – lya tovushiga, ikkinchisi mi tovushiga, uchinchi sim lya yoki si tovushiga sozlanadi.

Afg'on rubobi - asosan, kosa, dasta, bosh qismidan tashkil topgan. Kosa bir-biriga yopishtirilgan bir nechta taxtachadan, pastki va yuqorigi qopqoqdan, torlari mahkamlangan va mo'ljallangan ilmoqchaldardan iborat. Ustki qapqoqqa baliq teri qoplangan bo'lib, unda xarrak o'rnatiladi. Hozirgi vaqtida ustalar kosani tut daraxtidan o'yma yoki qavirg'asimon qilib ham ishlamoqdalar. Pastki qopqoq yog'ochdan tayyorlanib, kosaga zinch qilib biriktiriladi.

Dasta – kosaga mahkam biriktirilib, unga 19 ta parda o'rnatiladi. O'rganuvchi sozandaarga qulay bo'lishi uchun 2, 5, 7, 10, 12, 14, 17, 19 pardalariga dumaloq belgilari qo'yiladi. Dastani hozirgi vaqtida ustalar yong'oq daraxtidan ishlamoqdalar. Bosh qismida – torlarni mahkamlash uchun qulqolar o'rnatilgan.

Afg'on rubobi takomillashgandan keyin 5 ta ochiq torlari sof kvarta intervallariga sozlanadigan bo'ldi.

Sozning torlari ichakdan bo'lib, 1 juft torlar kesimi 0,8 mm, 2 juft torlar kesimi 1,2 mm, 3 tor (bittalik) kesimi 1,8 – 2 mm bir xil yo'g'onlikda taqiladi.

Tanbur - maxsus metalдан ishlangan noxun vositasida chertib ijro etiluvchi cholg'u, noxun o'ng qo'lning ko'rsatkieh barmog'iga kiritilib, ana shu barmoq yordamida birinchi tori ijro etiladi. Tanburning birinchi torida kuy ijro etilib, qolgan torlarida hamnavozlik uchun ijro

qilinadi.Tanbur ijrochiligiga xos zarblarning asosiy to'qqiz xili haqida qisqacha ma'lumot beramiz. Bular: yakka qo'sh zarb, zarbi, parron (urmazarb), pirrang, bilak zarb, rez, kalta rez, zarb ufor zarb.

Yosh tanburchi sozandalarning chap va o'ng qo'l barmoqlarning harakati musiqiy asar ijro etish oldidan jonlantirish va tavsiya etilayotgan kuy pardalariga ko'nikma hosil qilishdir.

Tanbur zarblarining belgilari: noxunni pastga urish. Nota usti belgisi pastga yo'qoriga urish belgisi bilan ifodalanadi.Yakka zarb tanburda tovush chiqarishning eng oddiy va birinchisi usuli-yakka zarb, noxunni torlarda pastga va yuqoriga bir zarb urish bilan hosil qilinadi.

Tanburning yaratilishi va uning taraqqiyot jarayonini dastlab Movaraunnahr hamda Xrosionning musiqa bilimdonlari o'z asarlarida ilmiy nuqtayi-nazardan tadqiq etganlar. Masalan, musiqashunoslar Abu Nasr Forobiy, Kotibiy Xorazmiy, Ibn Sino, Ibn Zayla Isfaxoniy va boshqalar o'z asarlarining ayrim boblarida tanburga oid muhim izohlarni bergenlar.Tanbur atamasining ma'nosи turli yozma asarlarda turlicha izohlangan. Jumladan, Darvishali Changiy Buxoriy (XII asr Tihfat-is-surur) ning ta'kidlashicha *tanbur* yunoncha soz bo'lib, "Tan"-yurak, "bur"-tirmash ma'nosini anglatar ekan.Tanbur uch xil sozlanadi:

-Birinchisi -Rost muzrobi.

-Ikkinchisi-Navo muzrobi, Navo maqomiga oid kuylar shu sozda chalinadi.

-Uchinchisi-Segoh muzrobi. Segoh, Iroq, Buzruk, Dugoh maqomlariga oid kuylar shu sozda chalinadi.

Saqili Islim

Buzruk maqomidan

M.M. J=66
I xona

f (mf)

Rez – noxun bilan pastga va yuqoriga zarb berishning tez va ustma-ust almashuvidan iborat bo'lib, tovushlarni bir-biriga bog'lab (uzluksiz) ijro etish usulidir. Rez faqat katta cho'zimli (yarimtali va butun) notalar emas, balki bir necha taktlardagi kuy jumlalarini uzmasdan ijro etilishida ham keng qo'llaniladi.Yuqorida kalta rez uchun berilgan "Gulyor" kuyining 2-4 taktidagi "Sol" va 7-8 taktlardagi "Re" nota yozuvi bunga misol bo'la oladi. Ufor zarb o'zbek xalq yalla va raqs kuylari uchun xarakterlidir. Mumtoz musiqa amaliyotida uforlar ikki xil, ya'ni 6/8 va 3/4 o'Ichovlarida notalar orqali aks ettirilgan. Ufor kuylari notaga yozilishida ko'proq 6/8 o'Ichovda bo'lib, ular sho'x va raqsga chorlovchi xarakterga ega. Og'ir uforlar (3\4), mumtoz musiqiy merosimiz hisoblanmish maqom ashula turkumlarining yakunlovchi qismalarida uchraydi.

Do'mbira – juda qadimiy o'zbek xalq torli tirmama cholg'ularidan biri, dutor tuzilishidagi do'mbirada ipak yoki ichakdan qilingan ikkita tor bo'lib, bu torlar ko'proq kvarta oralig'ida sozlanadi. Do'mbira dastasida bog'langan yoki doimiy pardalar bo'lmaydi. Unda baxshilar o'z dostonlariga jo'r bo'ladilar. Baxshilarning eng yaqin hamrohi, tinglovchi

bilan muloqotda yaqin yordamchi hisoblangan. Do'mbiradan asosan Surxondaryo baxshilari xalq termalarida, folklor ijrochilik san'ati yo'llarida keng foydalanishadi. Do'mbira-baxshilarning eng sevimli va eng ardoqlı cholg'ulari hisoblanib, Surxon vohasida bu cholg'uda ijro etiladigan aytishuv va baxshichilik asarlarini xalq sevib tinglashadi.

Dumbira asosan o'rik (zardoli), pista, archa, tut, tol, nok daraxtlari ning yog'ochidan tayyorlanadi.

Dutor – tojik tilida “ikki tor” ma’nosini beradigan, eng sevimli va omallahsgan o’zbek musiqiy cholg’ularidan biridir. Dutor kuylari asosan birinchi torda ijro etilsa-da, ikkinchi tor o’sha kuya qo’shib, doimiy sado berib turishi bilan boshqa cholg’ulardan ajratib turadi. Dutorning sadosi juda mayin bo’lib, tovush tembri baland bo’lmasa-da qulqoqqa juda yoqimli va yaxshi eshitiladi.

Dutor ikki qismdan (dasta va kosadan) iborat bo’lib, bularni birlashtiruvchi qismni “qoburg'a”chalarining birlashganiдан qilinishi mumkin deb ta’kidlab o’tgan I.A.Akbarov “Muzika lug‘ati” kitobida.”O’yma dutor asosan Samarcand, Xorazm va Turkmanistonda qo’llanilib, quritilgan tut yog'ochidan o'yib ishlanadi. Dutorning kosa ustida yopishtiriladigan qopqoq ham tut yog'ochidan tayyorlanadi. Dutorning dasta qismi esa olma yog'ochidan qilinib, unga 13-14 ichak parda bog'lanadi. Dutorning umumiyligi 1200-1300 mm. Ayrim joylarda 750 – 800 mm.bo’lib ipakdan qilingan ikki tori kvarta (o’rta parda sozi), kvinta (bosh parda sozi), unison (qo’sh parda sozi) va oktavalarga sozlanadi. Bularidan ko’proq qo’llanadigan “Munojot” (kvinta) va “Tanova” (kvarta) sozlaridir. Bu sozlar aniq bir balandlikda bo’lmay, ijrochi va ashulachi xohishi bo'yicha, turlicha balandlikda bo’lishi

mumkin. Dutor hozirgi kunda ansamblida va yakka soz sifatida qo’llanilib kelmoqda. Dutorning ovozi past va mayin bo’lganligi uchun ko’proq yakkanavoz tarzida ijro qilinadi. Shuning uchun ham maxsus dutor kuylari bor: “Rohat”, “To’rg’ay” “Dutor bayoti” va boshqalar. Dutor o’zbek xalq cholg’u asboblaridan biri bo’lib, bu ayniqsa ayollarimiz orasida keng tarqalgan. Respublikamiza sadaflar va o’ymakorlik bilan chiroyli dutor yasashda Usta Usmon Zafarov mashhurdir.¹

Changovuz – Changqobuz, changqo’biz deb ham yuritilgan, ikki lab orasiga qo'yilib, unga qo'l barmoqlari bilan chalimadigan cholg’u asbobi bo’lib temirdan qilingan aylanma ramka oralig’iga po’lat til o’rnatilgan, chalganda barmoq bilan tilni harakatga keltirilib to’lqinlantiriladi. Og’iz bo’shilg’i tovush beruvchi rezonans xizmatini bajaradi. Chanqovuz oktava hajmi oralig’ida tovush beradi. Chanqovuzning umumiyligi 10-15 sm, eni taxminan 2sm, atrofida. Undagi asosiy tovush egiluvchan po’latdan tayyorlangan “til” qismida hosil qilinadi. Chanqovuz O’rta Osiyo xalqlari xotin-qizlari orasida keng tarqalgan. Chanqovuz asosan Surxondaryo va Qashqadaryo viloyatlarida uchraydi. Chanqovuz cholg’usidan ansambl tarkibida foydalanish unchalik yaxshi natija bermaydi. Chunki chanqovuzda hosil qilinadigan tovush kuchi anchagina past bo’lib, jarangdor musiqiy cholg’ular hamohangligida eshitilmay qoladi. Chanqovuzda yakka holda, chanqovuzchilar ansambl holida ijro etish uchun uning ijrosini to’liq va sifatlari eshitish imkoniyatini yaratadi. Do’mbira, sibizg’a yoki sopol nay bilan birga chalinganda uning sadosini yaxshi eshitish mumkin. Hozirgi kunda chanqovuzdan folklor cholg’u ansambllarida, estrada ijrochiligidagi “lavha” (epizod) ijro etishda

¹ И.А.Акбаров “Музика лугати” Гафур Гулом номидаги Адабист ва санъат институти Т.1987.

foydalanilib kelinmoqda. Shuningdek, Yoqt xalqlarida erkakiar ham chanqovuz chaladi. Hurmatli kitobxonlar bu to'g'rida kengroq ma'lumotga ega bo'lishni istasangiz O'.Toshmatovning "Cholg'ushunoslik" (T.2006.) o'quv qo'llanmasidan foydalamishingizni maslahat qilgan bo'lardim.

Chittigul

Qilpillama

Bulung'urning yo'llari

Gulyoraxon

Allegro

Oziqli ot horimas

Tez sur'atda

Olma oqib keladi

O'rtacha tezlikda

Bog' aylanib

O'rtacha tezlikda

Chamanda gul

Sochim uchi qo'ng'iroq

Ey mehribonim

Uka sizga yo'l bo'lsin

Qoshing

Tom boshida tog'ora

Olma guli

O'rtacha tezlikda

A musical score for a single melodic instrument, likely a bowed string or woodwind. It consists of eight staves of music in common time (indicated by a 'C'). The notes are primarily eighth and sixteenth notes, with some quarter notes. The key signature is common (no sharps or flats). The title 'O'rtacha tezlikda' (Medium tempo) is written above the first staff.

Olmani otdim

Harakatchan

A musical score for a single melodic instrument, likely a bowed string or woodwind. It consists of eight staves of music in common time (indicated by a 'C'). The notes are primarily eighth and sixteenth notes, with some quarter notes. The key signature is common (no sharps or flats). The title 'Harakatchan' is written above the first staff.

Dayrovodda nelar bor

Ufor tezligida

Bibigul

Daryoga bordim kechgali

O'rtacha tezlikda

Kelgin yor o'ynaylik

Allegretto

Shoshimay

Eshik oldi gulhovuz

This musical score consists of ten staves of melodic notation, all sharing a common treble clef staff. The notation is primarily composed of eighth and sixteenth notes, with occasional quarter notes. The first staff begins with a measure containing two eighth notes, followed by a sixteenth note, a quarter note, another sixteenth note, and so on. Subsequent staves follow a similar pattern, with some variations in note duration and rhythm. The title "Eshik oldi gulhovuz" is centered above the first staff, and the subtitle "Shoshimay" is positioned at the top left.

Bo'g'macha bilagim

Allegro

This musical score consists of ten staves of melodic notation, all sharing a common treble clef staff. The notation is primarily composed of eighth and sixteenth notes, with occasional quarter notes. The first staff begins with a measure containing two eighth notes, followed by a sixteenth note, a quarter note, another sixteenth note, and so on. Subsequent staves follow a similar pattern, with some variations in note duration and rhythm. The title "Bo'g'macha bilagim" is centered above the first staff, and the subtitle "Allegro" is positioned at the top left.

Norim-norim

Omon yor

Allegro assai

A musical score for a single instrument, likely a flute or piccolo, featuring ten staves of music. The key signature is A major (two sharps). The tempo is indicated as *Allegro assai*. The music features eighth-note patterns with some sixteenth-note figures and rests. The piece concludes with a section marked *rit.* (ritardando).

Chamannoringdan

Farg'onacha

Allegretto

Musical score for 'Farg'onacha' consisting of twelve staves of music. The key signature is A major (no sharps or flats). The time signature is common time. The music features eighth-note patterns with various rests and dynamic markings like *p* (piano), *p cres.* (piano crescendo), *mf* (mezzo-forte), and *f* (forte).

Bog' ko'cha

Allegro

2/4

Treble Clef

One Sharp

2/4

Treble Clef

One Sharp

Boysun mavrigi

O. Toshmatov natalya ogran

Allegretto

Aliqambar

Allegretto

Duxtari saman

Bilakuzuk

M.M. = 100

A musical score for Bilakuzuk, featuring ten staves of music for a single instrument. The music is in common time (indicated by '8') and has a key signature of one sharp (F#). The score consists of ten staves of music, each with a treble clef and a sharp sign. The music features various note heads, stems, and rests, with some notes having small '+' or '*' symbols above them. The tempo is marked as M.M. = 100.

A musical score for Yallama yorim, featuring ten staves of music for a single instrument. The music is in common time (indicated by '8') and has a key signature of one sharp (F#). The score consists of ten staves of music, each with a treble clef and a sharp sign. The music features various note heads, stems, and rests, with some notes having small '+' or '*' symbols above them. The tempo is marked as M.M. = 100.

Yallama yorim (O'zbek xalq qo'shig'i)

F. Vasil'ev qayta ishlugan

A musical score for Shoshilmasdan, featuring two staves of music for Qashgar rubobi and Doira. The Qashgar rubobi staff is in common time (indicated by '8') and has a key signature of one sharp (F#). The Doira staff is in common time (indicated by '8') and has a key signature of one sharp (F#). Both staves feature treble clefs and sharp signs. The music consists of two staves of music, each with a treble clef and a sharp sign. The Qashgar rubobi staff has a dynamic marking 'p'. The Doira staff has a dynamic marking 'p'.

A continuation of the musical score for Shoshilmasdan, featuring two staves of music for Qashgar rubobi and Doira. The Qashgar rubobi staff is in common time (indicated by '8') and has a key signature of one sharp (F#). The Doira staff is in common time (indicated by '8') and has a key signature of one sharp (F#). Both staves feature treble clefs and sharp signs. The music consists of two staves of music, each with a treble clef and a sharp sign.

A continuation of the musical score for Shoshilmasdan, featuring two staves of music for Qashgar rubobi and Doira. The Qashgar rubobi staff is in common time (indicated by '8') and has a key signature of one sharp (F#). The Doira staff is in common time (indicated by '8') and has a key signature of one sharp (F#). Both staves feature treble clefs and sharp signs. The music consists of two staves of music, each with a treble clef and a sharp sign.

A continuation of the musical score for Shoshilmasdan, featuring two staves of music for Qashgar rubobi and Doira. The Qashgar rubobi staff is in common time (indicated by '8') and has a key signature of one sharp (F#). The Doira staff is in common time (indicated by '8') and has a key signature of one sharp (F#). Both staves feature treble clefs and sharp signs. The music consists of two staves of music, each with a treble clef and a sharp sign.

O'zbek xalq usullari

O'rtacha tezlikda

Yoshin Daqqoku

Yoppasiga hamma

Allegro

Xalq kori

Yor dedim

Allegretto

A musical score consisting of ten staves of music for a single instrument. The music is in common time, with a key signature of one sharp (F#). The tempo is Allegretto. The notes are primarily eighth and sixteenth notes. The title 'Yor dedim' is at the top, and the tempo 'Allegretto' is written above the first staff.

Ibiyo

Allegro

Iltimos

Allegretto

1.

2.

1.

2.

Qoshlari qora

Allegro

A musical score for 'Qoshlari qora' in 12/8 time, treble clef, key of A major. The score consists of ten staves of music, each containing a series of eighth and sixteenth note patterns. The tempo is Allegro.

A continuation of the musical score for 'Qoshlari qora' in 12/8 time, treble clef, key of A major. It continues the sequence of ten staves from page 48, maintaining the same tempo and key signature.

Allegretto

Lapar

This musical score consists of ten staves of music for a single instrument. The tempo is Allegretto. The key signature is B-flat major (two flats). The first staff begins with a whole note followed by a half note. The second staff starts with a half note. The third staff begins with a half note. The fourth staff starts with a half note. The fifth staff begins with a half note. The sixth staff starts with a half note. The seventh staff begins with a half note. The eighth staff starts with a half note. The ninth staff begins with a half note. The tenth staff begins with a half note.

This musical score consists of ten staves of music for a single instrument. The key signature is B-flat major (two flats). The first staff begins with a whole note followed by a half note. The second staff starts with a half note. The third staff begins with a half note. The fourth staff starts with a half note. The fifth staff begins with a half note. The sixth staff starts with a half note. The seventh staff begins with a half note. The eighth staff starts with a half note. The ninth staff begins with a half note. The tenth staff begins with a half note.

Kashta tikdim sanama

Sekin

Ozod vatan

Shoshibay

Allegretto

Uyg'urcha

Uyg'ur xalq qoşşığı

The musical score consists of ten staves of music for a single instrument, likely a stringed instrument. The tempo is Allegretto. The title "Uyg'urcha" is at the top, with the subtitle "Uyg'ur xalq qoşşığı" below it. The score features various musical elements such as eighth and sixteenth note patterns, slurs, and dynamic markings like "ff" and "ffff".

Allegro

O'zimga

The musical score consists of ten staves of music for a single instrument, likely a stringed instrument. The tempo is Allegro. The title "O'zimga" is at the top. The score features various musical elements such as eighth and sixteenth note patterns, slurs, and dynamic markings like "ff" and "ffff".

O'xshamas

Allegro

Shaydini - shaydo

Allegro

The image shows a single page of sheet music for a solo instrument, possibly flute or oboe. The key signature is one sharp (G major), and the time signature is 2/4. The tempo is Allegro, as indicated at the top. The music is divided into measures numbered 1 through 12. Each measure consists of two half notes per beat. The dynamics vary throughout the piece, with markings such as forte (f), double forte (ff), piano (p), and mezzo-forte (mf). Measure 1 starts with a forte dynamic. Measures 2-4 show a transition from forte to piano. Measures 5-6 return to a forte dynamic. Measures 7-8 show a mix of forte and mezzo-forte. Measures 9-10 continue with a forte dynamic. Measures 11-12 conclude with a forte dynamic.

Chakri - chakri

Allegretto

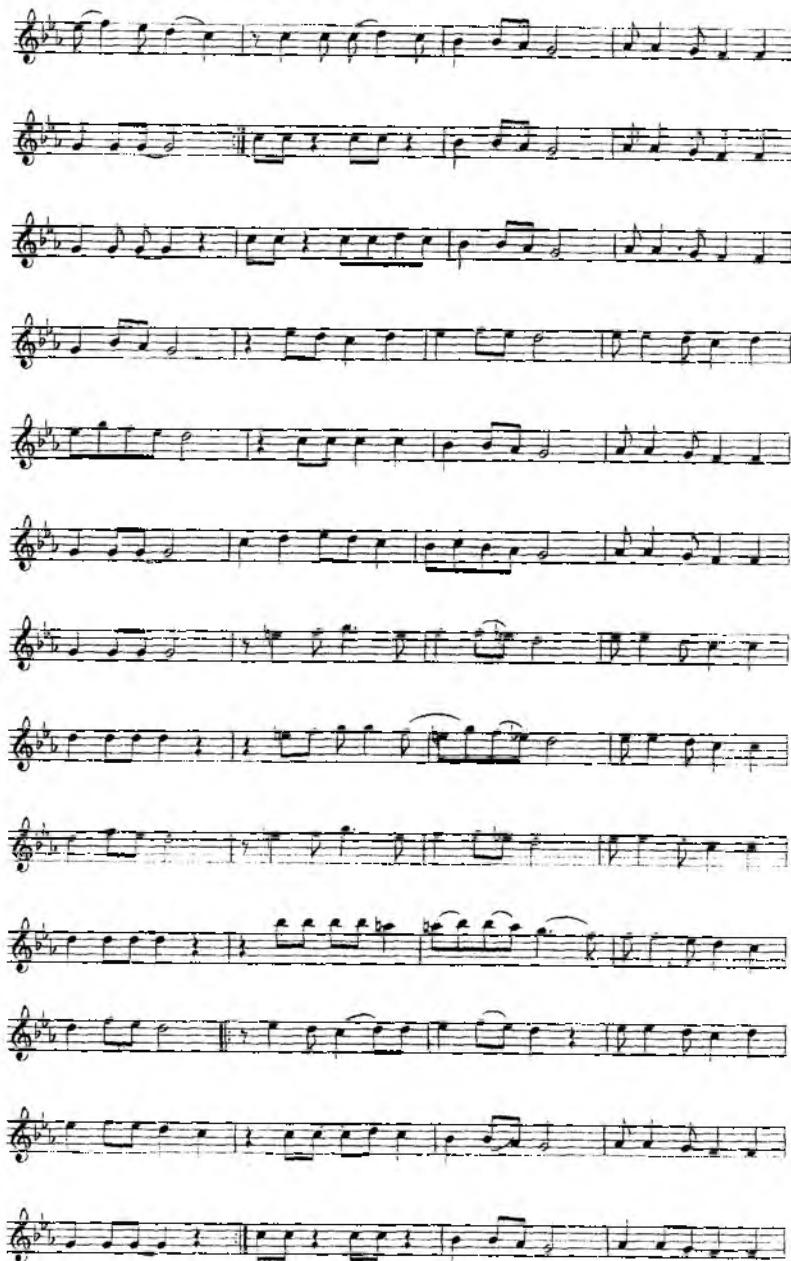

Tojik salq qo'shig'

Shirin jonio

Moderato

Shaqildoq

Quynoq

11 12

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Foydalaniłgan adabiyotlar ro'yxati

- Каримов И.А. Юксак маънавият – енгилмас куч. – Т.: “Маънавият”, 2008.
- Каримов И.А. Энг асосий мезон – хаёт ҳақиқатини акс эттириш. – Т.: Ўзбекистон, 2009.
- Юнус Ражабий. Ўзбек халқ мусиқаси. – Т.: Ўз. адабий нашр, 1959.
- Юнус Ражбий. Шашмақом. – Т., 1966.
- Қосимов О. Дутор тароналари. – Т.: Ўқитувчи, 1978.
- O'zbek an'anaviy musiqa ijrochiligi xrestomatiyasi. – Т.: O'qituvchi, 1995.
- Ғаниева И. Тановарлар. – Т.: Мусика, 2003.
- Қосимов Р. Анъанавий танбур ижрочилиги. – Т.: Чўлпон, 2002.
- Umarov A. Tanbur taronalari. – Т., 2004.
- Қосимов Р. Рубоб наволари. – Т., 1993.
- Қосимов Р. Анъанавий рубоб ижрочилиги. – Т., 1999.
- Эргашев F. Афргон рубоби дарслиги. – Т., 2004.
- Ҳаккулов Я. Доира учун песалар. – Т.: Ўқитувчи, 1978.
- Носиров Р. Чолғу ижрочилиги: ўқув қўлланма. – Т., 2008.
- Акбаров И.А. Музика лугати. – Т.: Адабиёт ва санъат нашриёти, 1987.
- Тошматов Ў. Чолғушунослик: Ўқув қўлланмаси, – Т., 2006.
- Qosimov N. Folklor musiqa ijrochiligi. – Т.: Talqin, 2008.
- Жумаев С. Созлар садоси. – Т.: Жаҳон, 2001.
- Qosimov N. Musiqa folklor ijrochiligi. – Т.: G'G'ulom, 2003.
- Умаров Ш. Фольклор чолғу ижрочилиги. – Т., 2007.

Mundarija

Kirish	3
Folklor cholg'u ijrochiligi	5
Chittigul	15
Qilpillama	15
Bulung'urning yo'llari	15
Gulyoraxon	16
Oziqli ot horimas	16
Olma oqib keladi	17
Bog' aylanib	17
Chamanda gul	18
Sochim uchi qo'ng'iroq	18
Ey Mehribonim	19
Uka sizga yo'l bo'lsin	19
Qoshing	19
Tom boshida tog'ora	20
Olma guli	20
Olmani otdim	21
Dayvoradda nelar bor	22
Bibiqul	22
Daryoga bordim kechgali	23
Kelgin yor o'yinaylik	23
Eshik oldi gulhovuz	24
Bo'g'macha bilagim	25
Norim-norim	26
Omon yor	27

Chamannoringdan	28
Farg'onacha	29
Bog' ko'cha	30
Boysun mavrigi	32
Aliqambar	33
Duxtari saman	35
Bilakuzuk	36
Yallama yorim	37
O'zbek xalq usullari	38
Yoppasiga hamma	39
Yor dedim	41
Ibiyo	44
Iltimos	46
Qoshlari qora	48
Lapar	50
Kashta tikdim sanama	52
Ozod vatan	53
Uyg'urcha	54
O'zimga	55
O'xshamas	58
Shaydini – shaydo	60
Chakri-chakri	62
Shirin jonim	63
Shaqildoq	66
Foydalilanlgan adabiyotlar ro'yxati	68

Zamira Rahimova

FOLKLOR CHOLG‘U IJROCHILIGI

(Madaniyat va san‘at o‘liy o‘quv yurtlari uchun ushubiy qo‘llanma)

Mas’ul muharrirlar: *Raxmatjon Tursunov – O‘zbekistonda xizmat ko‘rsatgan madaniyat xodimi, p.f.n., professor,*
Ravshan Jomonov – p.f.n., professor

Taqrizchilar: *Baxtiyor Azimov – p.f.n., dotsent*
Shavkat Umarov – katta o‘qituvchi

Nashr uchun mas’ul: *Nozim Qosimov – f.f.n., professor v.b.*

**Matn va notalarni
kompyuterda tayyorlovchi muharrir:** *Sobir Turatov*

ABDULLA QODIRIY NOMIDAGI
TOSHKENT DAVLAT MADANIYAT INSTITUTI

Ilmiy kengashning
27.02.09 yilda 6/6 raqamli
majlis bayonida nashriga tasviya etilgan.

Buyurtma № 10. Adadi – ia.

O‘zR FA Asosiy kutubxonasida chop etilgan.